

Nr 65.

Af herr Kronlund, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för beredande af en förbättrad ställning åt dem å statens jordbruksdomäner bosatta torpareklassen.

Torpareklassens ställning har på senaste åren blifvit föremål för statsmakternas uppmärksamhet och särskilda åtgärder. En ingående undersökning af orsakerna till denna klass' tillbakagång och utvägarna samt sättet för en förbättring af dess ställning är sålunda redan igångsatt.

Om det, såsom jag anser, måste vara en själfskrifven plikt för statsmakterna att vidtaga genomgripande åtgärder för att trygga och förbättra torpareklassens bekymmersamma, osjälfständiga ställning samt tunga, sollösa lott, synes det mig föreligga en alldeles särskild förpliktelse för staten att tillse, att den torpareklass, som finnes å statens jordbruksdomäner och genom hvars sträfsamma, plikttrogna arbete dessa domäner kunna skötas och bearbetas, måtte fortast möjligt vinna en förbättrad ställning.

De åtgärder, som i sistnämnda afseende må kunna vidtagas från statens sida, torde naturligtvis i viss mån påverkas af de åtgärder, som torde ifrågakomma beträffande torpareklassen i allmänhet, men dock icke i det stora hela kräva den tidsutdräkt, som ett genomförande af dylika åtgärder beträffande torparne å enskildes jord medför. Delvis har ju staten redan på senare åren vidtagit åtgärder till en omläggning af nu ifrågavarande torpare, som jag härefter i min motien benämner statstorpere, ställning t. ex. genom rätten för dessa att i vissa fall få köpa sina torp. Därmed är torparfrågan beträffande statens jordbruksdomäner ingalunda löst. De flesta torpare torde väl ännu såsom förut få vid förnyade arrendeupplåtelser medfölja den utarrenderade jorden såsom ett slags löseegendom

och intaga väl i det närmaste gentemot kronoarrendatorn samma osjälfständiga ställning som torpare i allmänhet.

Samma klagomål, som förspörjas från torpareklassen i allmänhet och som nog torde bidra till torpareklassens tillbakagång, förspörjas äfven från statstorparna nämligen den alltför betungande dagsverksskyldigheten för torpen, de dåliga bostadsförhållandena och den understundom förekommande mindre hänsynsfulla behandlingen från arbetsgifvarnes sida. Jag hänvisar till ett par skrivelser, som bifogas motionen, och hvaraf den ene genom mig inlämnats till Kungl. Maj:t och den andra kommit mig till handa.

Hvad nu beträffar den förefintliga möjligheten för statstorparne att ibland kunna få köpa sina torp skulle säkerligen många af dessa torpare, äfven om den möjligheten föreläge, icke vilja eller kunna förvärfva sig äganderätten till torpen med hänsyn till den stora skuldsättning, som därpå ofta blefve en följd. En anordning, som af dessa torpare däremot i dylika fall säkerligen skulle hälsas med glädje och tillfredsställelse, vore, att få torpen direkt af staten åt sig upplåtna på nyttjanderätt mot erläggande af en kontant årlig afgift, och därvid framstår den ofta förkättade så kallade tryggade besittningsrätten såsom den säkerligen i många fall bästa upplåtelseformen. Om de statstorpare, hvilka ej kunna eller vilja förvärfva äganderätten till torpen, finge besittningsrätten till dessa åt sig direkt upplåtna af staten, vore därmed icke kronodomänernas arrendatorer beröfvade torparnes arbetskraft. Torpen äro ju oftast så små att arbetskraft därifrån kan vara att påräkna för arrendatorerna men då genom arbetsaftal på frivillighetens väg. Äfven om de större kronodomänerna ej skulle vid en dylik omläggning af torpsystemet med fördel kunna bibehållas på en hand utan måste delas i flera mindre arrendegårdar och i sådan form utarrenderas på flera händer, vore en dylik anordning endast till gagn för utvecklingen, då därigenom bereddes utkomst åt en långt större jordbruksbefolkning å statens domäner än hittills.

Det ligger för öfrigt något ytterst motbjudande i statens nuvarande tillvägagångssätt gentemot statstorparne att så att säga utarrendera den lefvande arbetskraften åt den enskilde arrendatorn samt öfverlämna åt honom och hans godttinnande att omhändertaga och sörja för statstorparne d. v. s. att utnyttja hans arbetskraft, i många fall till det yttersta för att sedan, när arbetskraften förbrukats, kanske mången gång låta den uteslutne torparen drifvas från det gamla hemmet, samt att staten därmed anser sig hafva fullgjort sin plikt mot dessa torpare.

Mig synes att förhållandena fortast möjligt påkalla en ändring i hela detta arrendesystem från statens sida och att början därtill skulle kunna göras genom att upplåta torpen å kronans jordbruksdomäner mot kontant arrende.

En dylik upplåtelse torde icke heller behöfva anstå tills en eventuell lagstiftning angående tryggad besittningsrätt blir förverkligad utan kan lämpligen anses utgöra ett insläende på rätt väg mot detta mål, och en dylik upplåtelse torde icke heller vara beroende af torparfrågans lösning i sin helhet.

För hvarje år som förflyter i afbidan på åtgärderna för torparefrågans lösning lärer väl ett flertal arrendekontrakt beträffande kronans domäner utlöpa och nya kontrakt angående dessa ifrågakomma. Då i allmänhet arrendetiden, för domänerna är tjugu år bindas de af dessa kontrakt berörde torpare i sin handlingsfrihet under en lång framtid och uteslängas sålunda från att fortast möjligt komma i åtnjutande af den tryggade ställning, statsmakterna kunna vara hågade medgifva dem och som för dem är ett verkligt lifsintresse. Detta torde väl få betraktas såsom en onödig hårdhet mot denna redan förut så styfmoderligt behandlade arbetareklass och fördröjer för lång tid reformens realiserande.

För undvikande af denna hårdhet och olägenhet beträffande statstorparne kan tänkas flera utvägar antingen att i de hädanefter uppgjorda arrendekontrakten med kronans arrendatorer stipuleras, att dessa äro skyldiga underkasta sig de förändrade bestämmelser angående statstorparne, som kunna framdeles vardas meddelade eller att de kronodomäner, för hvilka ny upplåtelse ifrågakomme, och därå torpare finnas, tillsvidare icke upplåtas på längre tid än t. ex. högst fem år inom hvilken tid torparefrågan åtminstone med hänsyn till statens domäner borde kunna antagas vara löst. Detta senare alternativ eller arrendetidens bestämmande till högst fem år synes mig vara att förorda, enär det förra alternativet torde göra arrendevillkoren alltför osäkra för en arrendator för att denne utan en betydande sänkning i arrendeafgiften skall våga sig på ett dylikt arrende.

Äfven en förkortning i arrendetiden torde utan tvifvel i många fall komma att medföra en minskning i arrendeavgifterna, men jag anser, att staten är pliktig att vidkännas denna uppoffring, då det gäller att fortast möjligt bringa litet ljusning åt dessa af staten själf så försummade torpare.

På grund af hvad jag sålunda anført får jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes fortast möjligt taga under öfvervägande och låta utreda, hvilka åtgärder som böra vidtagas för att bereda den å statens jordbruksdomäner bosatta torpareklassen en förbättrad och tryggare ställning, samt i afbidan på åtgärder i nämnda syfte eller, därest med dylika åtgärder synes böra anstå, tills torparefrågan i dess helhet blifvit pröfvad, i afvaktan därpå kronans till förnyadt arrende ifrågasatta jordbruksdomäner, därå torpare finnas, måtte tillsvidare utarrenderas endast på en kortare tid t. ex. högst fem år.

Stockholm den 17 januari 1912.

G. Kronlund.

Afskrift.

Bilaga 1.

Riksdagsman Häradshöfding H. Herr G. Kronlund,

Skara.

Undertecknade torpare och lägenhetsinnehafvare på kronodomänen 1 mt kaptensbostället Storegården i Longs socken av Barne härad Skaraborgs län vilja härmed ödmjukast och vördsammast ombedja Eder Herr Häradshöfding att Ni i likhet med vad som blev uträttat för Kaställgårdens torpare, ville vid blivande riksdag motionera och på samma goda sätt värka för att även denna egendom, hellst i sin helhet måtte bli styckad och försåld till Egnahem. Utbudningen ske först till på gården boende torpare och arbetare i ej större areal än högst 30 tnl pr hushåll samt sedan rasterande jord till ej förut jordägande personer på rimliga och lämpliga villkor för köparna.

Ifall för den händelse åvanskryvna kan komma till stånd, granngårdarnas jordägande folk ej måtte få köpa någon jord här för sammanslagning till sitt förut ägande jordareal.

Eller för den händelse ej åvanstående köp kan komma till stånd, vi dock måtte få friköpa våra torp och lägenheter hellst med någon jordtillökning.

Eller i fall båda här åvan väckta förslag ej kan genomföras vi dock måtte få genom lag befrielse från att såsom nu sker lägga 3 å fyrdubbelt arrende för jorden genom dagsverksrätt oaktat vi besitta den sämsta jorden på gården, utan att vi måtte få betala, i likhet med boställsinnehavaren, pr tnl. i mynt antingen

till Svenska staten själva eller boställsinnehavaren, dock med skyldighet och rättighet göra på huvudgården efter överenskommelse träffat aftal vissa dagsvärken pr vecka mot tidsenliga dagsvärkspriser, mot kontant ersättning.

Såsom nu tillvägagångssättet är på denna Kronodomän, och kanhända flera, är det snart en skam att di få finnas till som de äro. Storegården har en jordareal på något över 500 tnl och dess torpare äga nästan alla egna hus. Ytterligare tre större Kronodomäner finnas i Longs socken.

Hela socknens jordareal är 16 hela hemman.

Om som åvan anhåller tacksamt och ödmjukast

Storeg. Long St. Levene den 11. Jan. 1912

Å alla gårdens torpares och underhavandes vägnar

Gustav Schamyl Bengtsson.

Afskrift af afskrift.

Bilaga 2

Till Konungen.

Den 14 mars 1914 tilländagår nuvarande arrendetiden för kronodomänen Gudhem i Gudhems socken och förberedelser till ny arrendeupplåtelse har redan vidtagits, i det att ny arrendeuppskattning å domänen nyligen lärer hafva ägt rum. Enligt hvad vi erfarit, har därvid icke beträffande oss undertecknade föreslagits någon förändring i vår ställning såsom torpare under den blifvande arrendatorn.

Med anledning därpå våga vi härmed i underdånighet vända oss till Eders Kungl. Maj:t med en ödmjuk anhållan att vid den förnyade utarrenderingen af kronodomänen hänsyn måtte tagas till våra lifsintressen och till vår bekymmersamma, tunga lott. Många af oss äro gamla och mycket slitna; jag August Johansson är 68 år gammal och har bakom mig öfver 50 års slit och arbete å domänen samt har under 59 års tid bott å det af mig nu innehafda torp; jag Johan Pettersson, som är 59 år gammal och barnfödd å domänen, har i tjugufem år innehafvt mitt nuvarande torp; jag Charlotta Pettersson, som nu innehar torpet Krusekulla är änka efter aflidne torparen Gustaf Pettersson, som vid sin död uppnått 66 års ålder och i tjuguetta års tid innehafvt mitt nuvarande torp; vi Johannes Andersson och Gustaf Johansson hafva båda uppnått 70 år; jag Johannes Glader 60 år och vi öfriga en ålder mellan 50 och 60 år med undantag af mig Frans Jonsson, som blott är 47 år gammal.

Många af oss hafva haft och hafva ännu en stor barnskara att föda och fostra. Sålunda har jag Johan Pettersson tio barn, däraf det äldsta 18 år gammalt, och endast tre hemmavarande, jag August Robinsson åtta barn, däraf 6 hemmavarande, jag Frans Andersson åtta barn, däraf ännu 5 vistas i hemmet,

jag August Johansson sex barn, däraf 4 hemmavarande, jag J. P. Källgren har sex barn, däraf 3 hemmavarande.

För de fem större af oss innehafda torp hafva vi förut utgjort, förutom körslor till en viss väglängd, sex mansdagsverken i veckan och fyrtioåtta kvinnsdagsverken om året, allt på egen kost för hvarje torp, som då hade en areal af ungefär 13 à 14 tunnland. För ungefär fem år sedan nedsattes dagsverksskyldigheten till tre mansdagsverken i veckan och tjugufyra kvinnsdagsverken om året samtidigt hvarmed torparealen minskades till 8 à 9 tunnland för hvarje torp. Numera erlägga undertecknade Johan Pettersson och Glader hvardera ett årligt kontant arrende för torpen af 150 kronor i stället för den stadgade dagsverksskyldigheten.

För de mindre torpen, af hvilka Johannes Andersson innehar ett om en areal af 3—4 tunnland, erlägger Andersson kontant arrende med 65 kronor årligen; jag August Johansson, som jämväl är barnfödd å domänen, utgör för mitt torp med en areal af 3—4 tunnland ett mansdagsverke i veckan. Slutligen innehar jag Gustaf Johansson ett litet torpställe om ej fullt ett tunnland jord, hvarför jag fullgör femton dagsverken om året.

Torpens åbyggnader äro mer eller mindre förfallna, och de förbättringar, som vid senast hållna syner påbjudits, äro endast delvis fullgjorda.

För oss, innehafvare af de större torpen med förut angifna dagsverksskyldighet af tre mansdagsverken i veckan och tjugufyra kvinnsdagsverken årligen, är det en tvingande nödvändighet att för utgörande af nämnda dagsverksskyldighet hålla oss med dräng, därest icke våra vuxna söner vilja stanna i hemmet, något som för hvar och en af oss medför en kostnad af omkring 500 kronor årligen, lågt räknadt.

För oss alla har ett helt lifs oförtrutet, plikttroget arbete ej bjudit på stort annat än ett knappt och ofta otillräckligt dagligt bröd, de hårdaste umbäranden och ständiga, tärande bekymmer: sällan eller aldrig någon glädjeglimt i lifvet: och hvarje ny arrendeperiod innebär tillika för oss nya anledningar till bekymmer och ovisshet.

För hvarje år som går, blir det för oss, som för fullgörande af dagsverksskyldighet nödgas hålla dräng, allt svårare att fullgöra denna vår skyldighet i anseende till såväl svårigheten att anskaffa sådan, som de alltjämt stegrade kostnaderna. Vi, som för närvarande åtnjuta lättnaden att till arrendatorn erlägga kontant arrende för våra torp, äro alltid i ovisshet om en ny arrendator fortfarande vill medgifva oss denna förmån.

Den beroende och ovissa ställning vi intaga till arrendeinnehafvaren gör att våra vuxna barn numera lämna hemmen och ofta utvandra till städerna eller emigrera till Amerika samt sålunda bidra till att minska arbetskraften å landet.

Vi äro öfvertygade om att målet för Eders Kungl. Maj:ts omsorger om statens domäner afser ej allenast, att dess jord skötes väl och lämnar god afkastning utan äfven och i lika hög grad att den därå bosatta befolkningen och ej minst de många sträfsamma, under bekymmersamma förhållanden lefvande jordbruksarbetare beredas en ljusare och mera tryggad ställning: och i den öfvertygelsen hafva vi velat i största ödmjukhet hemställa att Eders Kungl. Maj:t

täcktes tillåta oss vid den förnyade utarrenderingen af kronodomänen få af staten direkt mot en kontant afgift arrendera våra torp eller, därest detta icke kan medgifvas oss, att få friköpa torpen. Den förstnämnda utvägen vore för oss den mest välkomna, då vi därigenom sluppe skuldsätta oss och ändock vunne en i jämförelse med vår nuvarande ställning mer betryggad tillvaro å torpen.

Den invändning, som möjligen skulle kunna göras emot denna vår hemställan, nämligen att torparne äro behöfliga såsom arbetskraft för kronodomänens innehafvare, torde sakna all betydelse beträffande dem, hvilka redan nu erlagga kontanta arrenden för sina torp.

Hyvad angår oss öfriga torde arbetskraften icke genom att vi erhålla en mera själfständig ställning gå förlorad för domänens innehafvare, och för öfrigt torde väl tidpunkten för en omläggning af hela torparessystemet, som enligt vårt förmenande icke kan länge upprätthållas, numera redan vara inne.

I stället för att på en enda hand sammanhålla hela denna stora kronodomän om ett tusentals tunnland odlad jord, skulle det enligt vårt förmenande vara till större båtnad och lycka för ett flertal människor, om domänen delades i mindre egendomar och utarrenderades på flera händer, då ju förökandet af den jordbrukande befolkningen måste vara till största lycka för vårt land.

De flesta af oss hafva ju, mänskligt att döma, snart nått lifvets gräns, men ett tillmötesgående af vår ödmjuka hemställan skulle ju måhända kunna bevara och bibehålla de gamla hemmen i våra barns händer i stället för att dessa nu genom för handen varande förhållanden så småningom drifvas från hus och hem.

Gudhem den 4 januari 1912.

Underdånigst

Nr 66.

Af herr Kronlund, om skrifvelse till Konigl. Maj:t i fråga om åtgärder för vinnande af större öfverskådlichkeit angående de verkliga inkomsterna från statens jordbruksdomäner m. m.

Statens utarrenderade jordbruksdomäner representera ett stort värde. De uppskattades år 1909 till 60,557,000 kronor; i arrendeavgift för dessa ingingo till statsverket samma år i netto 1,847,000 kronor, utgörande sålunda endast omkring tre procent å kapitalvärdet. Dessa arrendeavgifter torde emellertid utgöra en otillförlitlig mätare af statens inkomster från dessa domäner.